Abagatan nga Amerika

Ti **Abagatan nga Amerika** ket ti kontinente a mabirukan idiay Akinlaud a Hemisperio, kaaduan idiay Akin-abagatan a Hemisperio, nga adda met bassit a paset idiay Akin-amianan a Hemisperio. Daytoy ket mabalin pay a maikeddeng a kas maysa a subkontinente ti Kaamerikaan.[1]

Daytoy ket nabeddengan iti laud babaen ti Taaw Pasipiko ken iti amianan ken daya babaen ti Taaw Atlantiko; Amianan nga Amerika ken ti Baybay Karibe ket mabirukan iti amianan a laud. Daytoy ket mangiraman kadagiti sangapulo ket dua a naturay nga estado – ti Arhentina, Bolivia, Brasil, Chile, Colombia, Ecuador, Guyana, Paraguay, Peru, Surinam, Uruguay, ken Venezuela – ken dagiti dua a saan a naturay a lugar –ti Pranses a Guiana, ken ti maysa a ballasiw taaw a departamento ti Pransia, ken ti Is-isla ti Malvinas, ti Teritorio ti Ballasiw Taaw ti Britaniko (ngem sinuppiat babaen ti Arhentina). Iti pay maipatinayon iti daytoy, ti is-isla ABC ti Olanda ket mabalin a maikeddeng a paset ti Abagatan nga Amerika.

Ti Abagatan nga Amerika ket addaan iti kalawa iti 17,840,000 a kilometro kuadrado (6,890,000 sq mi). ti populasionna manipud idi 2005 ket nakarkulo iti sumurok a 371,090,000. Ti Abagatan nga Amerika ket maikapat iti ranggo babaen ti kalawa (kalpasan ti Asia, Aprika, ken Amianan nga Amerika) ken maikalima iti populasion (kalpasan ti Asia, Aprika, Europa, ken Amianan nga Amerika).

Kaaduan ti populasion ket agtataeng idiay asideg ti akinlaud wenno akindaya nga aplaya ti kontinente bayat a ti akin-uneg ken ti adayo nga abagatan ken manmano a natagtagitao. Ti heograpia ti akinlaud nga Abagatan nga Amerika ket kaaduan iti banbantay ti Andes; iti pakaigiddiatan, ti akindaya paset ket aglaon kadagiti kabambantayan a rehion ket ti dakkel a tantanap nga ayan dagiti karayan a kas ti Amasona, Paraná ken ti ayus ti Orinoco. Kaaduan ti kontinente ket naisanglad iti tropiko.

Ti kultural ken etniko a pakakitaan ti kontinente ket adda iti taudanna iti pannakitignay kadagiti indihenio a tattao kadagiti nagparukma a Europeano ken dagiti imigrante ken, kaaduan a lokal, kadagiti aadipen nga Aprikano. Naikkan iti atiddog a pakasaritaan iti kolonialismo, kaaduan dagiti taga-Abagatan nga Amerika ket agsasao iti Portuges wenno Espaniol, ken dagiti kagimongan ken dagiti estado ket sapasap a mangipaltiing kadagiti Akinlaud a tradision.

Abagatan nga Amerika	
	
Kalawa	17,840,000 km^2 (6,890,000 sq mi)
Populasion	385,742,554 (2011, Maika-5)
Densidad ti populasion	21.4/km^2 (56.0/sq mi)
Nagan dagiti umili	Taga-Abagatan nga Amerika
Pagpagilian	12 (listaan ti pagpagilian)
Agkamkammatalek	3
Sasao	Portuges, Espaniol, ken dadduma pay
Dagiti sona ti oras	UTC-2 aginggana ti UTC-5
Dagiti kadakkelan a siudad	Listaan dagiti siudad idiay Abagatan nga Amerika São Paulo

Dagiti linaon

Buenos Aires
Rio de Janeiro
Bogotá
Lima
Santiago
Belo Horizonte
Caracas
Porto Alegre
Medellín

Heograpia

Ti Abagatan nga Amerika ket sakupenna ti akin-abagatan a paset ti masa ti daga ti Amerika. Ti kontinente ket sapasap a napatinggaan iti amianan a laud babaen ti taudan ti danum ti Darién iti igid ti pagbeddengan ti Colombia–Panama, urayno adda met dagiti mangikeddeng a ti pagbeddengan imbes a ti Kanal Panama. Iti heopolitika ken heograpika[2] amin ti Panama – a mairaman ti paset ti daya ti Kanal Panama iti ismo – ket kadawyan a mairaman iti Amianan nga Amerika[3][4][5] ken kadagiti pagpagilina ti Sentral nga Amerika.[6][7] Gangani amin ti nangruna a daga ti Abagatan nga Amerika ket nakatugaw iti Plata ti Abagatan nga Amerika.

Ti komposito a relief a ladawan ti Abagatan nga Amerika.

Ti Abagatan nga Amerika ket balay ti kangatuaan a saan a nalappedan a dissuor iti lubong, ti Dissuor Anghel idiay Venezuela; ti kangatuan nga agmaymaysa a tinnag a dissuor ti Dissuor Kaieteur idiay Guyana; ti kadakkelan a karayan (babaen ti tomo), ti Karayan Amasona; ti kaatiddogan a kabambantayan, ti Andes (a ti kangatuan a bantayna ket ti Aconcagua iti 6,962 m [22,841 ft]); ti kamagaan a saan a polar a lugar iti daga, ti Desierto Atacama;[8][9][10] ti kadakkelan a katuduan a bakir, ti Katuduan a bakir Amasona; ti kangatuan a kapitolio a siudad, La Paz, Bolivia; ti kangatuan a komersial a madalisiat a danaw iti lubong, Danaw Titicaca; ken, malaksid dagiti pagsukisokan nga estasion idiay Antartika, ti akin-abagatan unay a permanenta a natagtagitao a komunidad iti lubong, ti Puerto Toro, Chile.

Ti kangrunaan a rekurso ti mineral ti Abagatan nga Amerika ket balitok, pirak, gambang, mina ti landok, lata, ken petroleo. Dagitoy a rekurso a mabirukan idiay Abagatan nga Amerika ket nakaited ti adu a matgedan kadagiti pagilianna a naipangpangruna kadagiti panawen ti gubat wenno napardas nga idadakkel ti ekonomia babaen dagiti industrialisado a pagpagilian. Nupay kasta, ti konsentrasion iti panagpataud ti maysa a nangruna a tagilako nga eksport ket masansan a nanglapped ti panagdur-as ti debersidad dagiti ekonomia. Ti panagbalbaliw dagiti presio dagiti tagilako kadagiti sangalubongan a pagtagilakuan ken

Ti Cuernos del Paine idiay Chile (kanigid) ken ti Morro do Chapéu idiay Brasil (kanawan) ket agserbi a mangiladawan ti dibersidad dagiti langa ti daga idia Abagatan nga Amerikao. Pinduten tapno maipadakkel.

nakaiturongan ti historikal dagiti nangruna a nangato ken dagiti ababa kadagiti ekonomia kadagiti estado ti Abagatan nga Amerika, ken masansan nga agpataud kadagiti nakaro nga instabilidad ti politika. Daytoy ket pakaiturongan kadagiti ganetget a mangidibersidad ti panagpataud a mangiyadayo manipud iti panangitalinaay kadagiti ekonomia a naidedikado iti maysa a nangruna nga eksport.

Ti Abagatan nga Amerika ket maysa kadagiti kaaduan a biodibersidad a kontinente iti lubong. Ti Abagatan nga Amerika ket balay kadagiti adu a makaay-ayo ken dagiti naisangayan a sebbangan dagiti ayup a mairaman ti llama, anaconda, piranha, jaguar, vicuña, ken tapir. Ti katuduan a bakir ti Amasona ket agtagikua ti nangato a biodibersidad, nga aglaon ti nangruna a proporsion dagiti sebbangan iti Daga.

Ti Brasil ket isu ti kadakkelan a pagilian idiay Abagatan nga Amerika, sumakop daytoy iti kagudua ti kalawa ti daga ken populasion ti kontinente. Dagiti nabati a pagilian ken dagiti teritorio ket nabingbingay kadagiti tallo a rehion Ti Es-estado ti Andes, ti Guianas ken ti Akin-abagatan a Balisongsong.

Dagiti kaariping nga isla

Iti tradision, ti Abagatan nga Amerika ket mangiraman pay kadagiti asideg nga isla. Ti Aruba, Bonaire, Curaçao, Trinidad, Tobago, ken ti pederal nga agkamkammatalek ti Venezuela ket nakatugaw iti akin-amianan a kontinental a samang ti Abagatan nga Amerika ken dagitoy ket masansan a mairamraman a kas paset ti kontinente . Iti heopolitika, dagiti isla nga estado ken dagiti ballasiw taaw a teritorio ti Karibe ket sapasap a naigrupo a kas paset ti Amianan nga Amerika, gapu ta isuda ket ad-adayo idiay Plata Karibe, urayno ti San Andres ken Providencia ket politikal a paset ti Colombia ken ti Isla Aves ket tinengtengngel babaen ti Venezuela.[5][11][12]

Dagiti sabali nga isla a mairaman iti Abagatan nga Amerika ket ti Is-isla Galápagos a tagikua ti Ecuador ken ti Isla Paskua ti Panagunagr (idiay Oceania ngem tagikua ti Chile), Isla Robinson Crusoe, Chiloé (dagitoy dua ket tagikua ti Chile) ken Tierra del Fuego (nagbaetan a pinagbingayan ti Chile ken Arhentina). Idiay Atlantiko, ti Brasil ket tagikuana ti Fernando de Noronha, Trindade ken Martim Vaz, ken ti Purpuro SanPedro ken San Pablo, bayat a ti Is-isla Maldivas ket tinurayan babaen ti Nagkaykaysa a Pagarian, a ti panangiturayna iti is-isla ket sinuppiat babaen ti Arhentina. Ti Is-isla Abagatan a Georgia ken ti Abagatan a Sandwich ket mabalin pay a mainaig iti Abagatan nga Amerika wenno ti Antartika.

Pakasaritaan

Prehistoria

Ti Abagatan nga Amerika ket naipampamattian a naisilpo idi iti Aprika manipud iti naladaw a Panawen Paleosoika aginggana ti nasapa a Panawen Mesosoika, aginggana idi nagsisina ti nalatak a kontinente ti Pangaea idi agarup a tawtawen ti napalabas ti 225 a riwriw. Isu a ti Abagatan nga Amerika ken ti Aprika ket makibinningay kadagiti agpapada a posil ken dagiti tuon ti bato.

Ti Abagatan nga Amerika ket naipagpagarup nga isu ti immuna a tinataengan babaen ti tattao idi dagiti tattao ket binalballasiwda ti Rangtay ti Daga ti Bering (itan ket ti Lingsat Bering) idi saan a nakurkurang ngem 15,000 ya tawtawen ti napalabas manipud iti teritorio nga ita nga aldawen ket ti Rusia. Immakarda a nagpa-abagatan babaen ti Amianan nga Amerika, ken kanungpalan a naabotanda ti Abagatan nga Amerika babaen ti Ismo ti Panama.

Ti prehistoriko a Cueva de las Manos,wenno *Kueba dagiti Ima*, idiay Arhentina.

Ti immuna nga ebidensia iti kaadda ti puli ti tattao idiay Abagatan nga Amerika ket napetsaan idi agarup a 9000 BC, idi dagiti karabasa, dagiti sili ken bukbukel ket nairugrugi a naimuyongan a makan kadagiti kabanbantayan iti Labneng Amasona. Dagiti ebidensia ti damdamili ket adu a mangisingasing a ti manioc, nga agdama pay laeng a nagruna a makan tatta nga aldaw, ket naimuymuyongan idi iti nasapsapa a kas idi 2000 BC.[13]

Babaen idi 2000 BC, adu kadagiti agrariano a komunidad ket nagtataeng kadagiti amin a paset ti Andes ken dagiti nakapalikmut a rehion. Ti panagkalap ket immadu a panagsanay iti igid ti aplaya, ken nangtulong daytoy iti pannakaaramid ti ikan a kas nangruna taudan ti taraon. Dagiti sistema ti panagsibog ket naparang-ay pay iti daytoy a panawen, ken nagtulong daytoy iti idudur-as ti maysa nga agrariano a kagimongan.[13]

Dagiti kultura ti Abagatan nga Amerika ket nangrugrugida a nagpaamo kadagiti llama, vicuña, guanaco, ken alpaca kadagiti kabanbantayan ti Andes idi circa 3500 BC. Malaksid kadagiti usarda a kas taudan ti karne ken dutdot, dagitoy nga ayup ket naus-usar pay para iti panangilugan dagiti tagilako.[13]

Dagiti kasakbayan ti Colombiano a sibilisasion

Ti idudur-as ti panagpatubo ti mula ken ti ipaparang dagiti pagtaengan ti tao ket nangpalubos para kadagiti adu ken nagtutuon a rugrugi dagiti sibilisasion idiay a Abagatan nga Amerika.

Ti estado ti Inca ti Machu Picchu, Peru ket maysa kadagiti Pito a Siddaaw iti Lubong

Maysa kadagiti kasapaan nga ammo a sibilisasion idiay Abagatan nga Amerika ket idiay Norte Chico, idiay sentral nga aplaya ti Peru. Urayno daytoy ket kultura ti kasakbayan ti seramiko, ti monumental nga arkitektura ti Norte Chico ket maipada kadagiti piramida ti Taga-ugma nga Ehipto. Ti agturturay a klase ti Norte Chico ket

nangipatakderda ti network ti pagtagilakuan ken nagparang-ay iti agrikultura ket kalpasann sinaruno daytoy ti Chavín babaen idi 900 BC, segun kadagiti dadduma a karkulo ken dagiti dagiti arkeolohiko a nabirbiruk. Dagiti artipakto ket nabirukan iti lugar a tinawtawagan iti Chavín de Huantar iti moderno a Peru iti kangato iti 3,177 metmetro. Ti sibilisasion ti Chavín ket nagpaut idi 900 BC aginggana idi 300 BC.

Idiay sentral nga aplaya ti Peru, idi agarup a rugi ti umuna a milenio AD, dagiti kultura ti Moche (100 BC – 700 AD, idiay akin-amianan nga aplya ti Peru), Paracas ken Nazca (400 BC – 800 AD, Peru) ket rimmang-ay nga addaan kadagiti sentralisado nga estado nga addaan iti permanente a milisia ken nangpaspasayaat iti agrikultura babaen ti panagsibog ken dagiti baro nga estilo ti seramiko nga arte. Idiay Altiplano, Tiahuanaco wenno Tiwanaku (100 BC – 1200 AD, Bolivia) nangimatonda iti dakkel a network ti komersio a naibatay iti relihion.

Idi agarup a maika-7 a siglo, ti Tiahuanaco ken Wari wenno ti Huari nga Imperio (600–1200, Sentral ken akin-amianan a Peru) ket nagpadakkel kadagiti impluensiada kadagiti amina a rehion ti Andes, ken nagipang-al ti urbanismo ti Huari ken ti relihioso nga ikonograpia ti tiahuanaco.

Dagiti Muisca ket isuda idi dagiti nangruna nga indehenio a sibilisasion nga itan ket ti moderno a Colombia. Nangipatakderda ti konpederasion dagiti adu a sangkatipunan, wenno cacicazgos, ken addaan dagitoy iti nawaya a network iti bukodda a panagtagtagilako. Isuda idi ket dagiti mammanday tibalitok ken mannalon.

Dagiti dadduma pay a nangruna a kultura ti kasakbayan a Columbiano ket mairaman dagiti Cañari (idiay abagatan sentral nga Ecuador), Chimu nga Imperio (1300–1470, akin-amianan nga aplaya ti Peru), Chachapoyas, ken dagiti pagarian ti Aymara (1000–1450, Bolivia ken akin-abagatan a Peru).

Inkabkabilda idi ti kapitoliuoda idiay nalatak a siudad ti Cusco, ti sibilisasion ti Inca ket nagturturay kadagit irehion ti Andes manipud idi 1438 aginggana idi 1533. Ammo daytoy a kas ti *Tawantin suyu*, ken "ti daga dagiti uppat a rehion," iti pagsasao a Quechua, ti sibilisasion ti Inca ket naisangayan unay ken nadur-as. Ti panagturay ti Inca ket naigay-at iti gangani a sangagasot a lingguistiko wenno dagiti etniko a komunidad, agarup a 9 aginggana ti 14 a riwriw a tattao ket naisilpo babaen ti 25,000 a kilometro ti sistema ti kalsada.

Ti Mapuche idiay Sentral ken Akin-abagatan a Chile ket nanglikud kadagiti Europeano ken Chileno nga agtataeng, ken nangigakat iti Gubat Arauco para kadagii ad-adu ngem 300 a tawtawen.

Pagpagilian ken terteritorio

Dagiti innem a kadakkelan a siudad idiay Abagatan nga Amerika

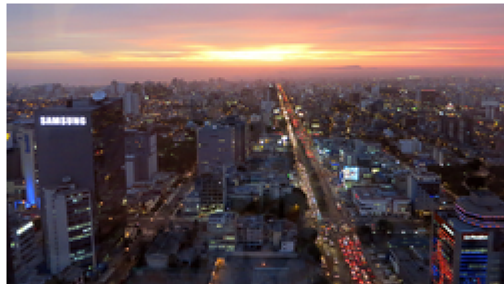
São Paulo, Brasil

Bogotá, Colombia

Santiago, Chile

Lima, Peru

Buenos Aires, Arhentina

Pagilian wenno teritorio nga addaan iti wagayway	Kalawa (km²)[14] (tunggal sq mi)	Populasion (karkulo ti Hulio 2009)[14]	Densidad ti populasion tunggal km^2	Kapitolio
Arhentina	2,766,890 km^2 (1,068,300 sq mi)	40,482,000	14.3/km² (37/sq mi)	Buenos Aires
Bolivia	1,098,580 km^2 (424,160 sq mi)	9,863,000	8.4/km² (21.8/sq mi)	La Paz ken Sucre[15]
Brasil	8,514,877 km^2 (3,287,612 sq mi)	191,241,714	22.0/km² (57/sq mi)	Brasília
Chile[16]	756,950 km^2 (292,260 sq mi)	16,928,873	22/km² (57/sq mi)	Santiago
Colombia	1,138,910 km^2 (439,740 sq mi)	45,928,970	40/km² (103.6/sq mi)	Bogotá
Ecuador	283,560 km^2 (109,480 sq mi)	14,573,101	53.8/km² (139.3/sq mi)	Quito
Is-isla ti Malvinas (Nagkaykaysa a Pagarian)[17]	12,173 km^2 (4,700 sq mi)	3,140[18]	0.26/km² (0.7/sq mi)	Puerto Stanley
Pranses a Guiana (Pransia)	91,000 km^2 (35,000 sq mi)	221,500[19]	2.7/km² (5.4/sq mi)	Cayenne (Préfecture)
Guyana	214,999 km^2 (83,012 sq mi)	772,298	3.5/km² (9.1/sq mi)	Georgetown
Paraguay	406,750 km^2 (157,050 sq mi)	6,831,306	15.6/km² (40.4/sq mi)	Asunción
Peru	1,285,220 km^2 (496,230 sq mi)	29,132,013	22/km² (57/sq mi)	Lima
Abagatan a Georgia ken Is-isla ti Abagatan a Sandwich (Nagkaykaysa a Pagarian)[20]	3,093 km^2 (1,194 sq mi)	20	0/km² (0/sq mi)	Puntos Ari Eduardo[21]
Surinam	163,270 km^2 (63,040 sq mi)	472,000	3/km² (7.8/sq mi)	Paramaribo
Uruguay	176,220 km^2 (68,040 sq mi)	3,477,780	19.4/km² (50.2/sq mi)	Montevideo
Venezuela	916,445 km^2 (353,841 sq mi)	31,648,930	30.2/km² (72/sq mi)	Caracas
Total	17,824,513	385,742,554	21.5/km²	

Politika

Idi las-ud ti immuna a dekada ti maika-21 a siglo, dagiti gobierno ti Abagatan nga Amerika ket napnapanda iti politikal a kanigid, nga addaan dagiti daulo a sosialista a nabutosan idiay Chile, Uruguay, Brasil, Arhentina, Ecuador, Bolivia, Paraguay, Peru ken Venezuela. Kaaduan dagiti pagilian idiay Abagatan nga Amerika ket umad-adua nga agus-usar kadagiti proteksionista nga annuroten, ken mangparparigat ti nasaysayaat a panagkaykaysa ti kontinente.

Iti kinaudi, naporma ti maysa nga entidad ti gobierno ket naporma a manggandat a mangitipon dagiti dua nga adda a kappon tiaduana: ti Mercosur ken Komunidad ti Andes, ken mangporma ti maikatlo a kadakkelan a grupo ti pagtagilakuan iti lubong.[22] Daytoy a baro a gunglo ti politika nga ammo a kas ti Kappon ti Pagpagilian ti Abagatan nga Amerika ket mangigandat a mangipatakder ti nawaya nga iya-akar ti tattao, panagdur-as ti ekonomia, ti sapsap nga annuroten ti depensa ken ti panagikkat kadagiti taripa.

Ekonomia

Ti Abagatan nga Amerika ket agdepdepende iti eksport dagiti napataud a tagilako ken dagiti masna a rekurso ngem iti katimbeng iti lubong; dagiti eksport ti tagilako manipud iti kontinente idi ket 16% iti GDP iti maysa a batayan ti panankisinnukat, no maiyasping iti 25% para iti lubong a kas bsibubukel.[23] Ti Brasil (ti maikapito a kadakkelan nga ekonomia iti lubong ken ti kadakkelan idiay bagatan nga Amerika) ket mangiyuna kadagiti termino dagiti eksport ti tagilako iti $251 bilion, ken sarunuen daytoy babaen ti Venezuela iti $93 bilion, Chile iti $86 bilion, ken Arhentina iti $84 bilion.[23]

Ti pagbaetan ti ekonomia a a nagbaetan dagiti napanglaw ken dagiti nabaknang kadagiti kaaduan a pagilian ti Abagatan nga Amerika ket dakdakkel ngem itikaaduan dagiti dadduma a kontinente . Ti kabaknangan a 10% ketmakaawat iti sumurok a 40% iti matgedan ti pagilian idiay Bolivia, Brasil, Chile, Colombia, ken Paraguay,[24] bayat a ti kapanglawan a 20% ket makaawat iti 3% wenno basbassit idiay Bolivia, Brasil, ken Colombia.[25]

Pagilian	GDP (nominal) idi 2011[26]	GDP (PPP) idi 2011[26]	GDP (PPP) tunggal maysa a tao idi 2011[26]	Dagiti eksport ti tagilako ($bn), 2011[23]	HDI idi 2011 (ranggo)[27]	Porsiento nga addaan iti basbassit ngem $2 (PPP) kada maysa a tao kada maysa nga aldaw[28]
Arhentina	447,644	716,419	17,516	83.7	0.797	2.6
Bolivia	24,604	50,904	4,789	9.1	0.663	24.9
Brasil	2,492,908	2,294,243	11,769	250.8	0.718	10.8
Chile	248,411	299,632	17,222	86.1	0.805	2.7
Colombia	328,422	471,964	10,249	56.5	0.710	15.8
Ecuador	66,381	127,426	8,492	22.3	0.720	10.6
Is-isla ti Malvinas[29] (Nagkaykaysa a Pagarian)	165	165	55,400	0.1		
Pranses a Guiana[30] (Pransia)	4,456	4,456	19,728	1.3		
Guyana	2,480	5,783	7,465	0.9	0.633	18.0
Paraguay	21,236	35,346	5,413	9.8	0.665	13.2
Peru	173,502	301,967	10,062	46.3	0.725	12.7
Surinam	3,790	5,060	9,475	1.6	0.680	27.2
Uruguay	46,872	50,908	15,113	8.0	0.783	2.2
Venezuela	315,841	374,111	12,568	92.6	0.735	12.9
Dagup	**4,176,712**	**4,738,384**	**11,962**	**669.1**	**0.729**	**11.3**

Dagiti kadakkelan a siudad babaen ti ekonomia idiay Abagatan nga Amerika idi 2010

Ranggo	Siudad	Pagilian	GDP iti Int$ bn[31]	Populasion (mil)[32]	GDP tunggal maysa a tao
1	São Paulo	Brasil	$388	20,186,000	$19,221
2	Buenos Aires	Arhentina	$362	13,639,000	$26,542
3	Rio de Janeiro	Brasil	$201	12,043,000	$16,690
4	Santiago	Chile	$120	6,015,000	$19,950
5	Brasília	Brasil	$110	2,362,000	$46,571
6	Lima	Peru	$109	9,121,000	$11,950
7	Bogotá	Colombia	$100	8,702,000	$11,492
8	Caracas	Venezuela	$99	5,965,000	$15,646
9	Belo Horizonte	Brasil	$61	5,523,000	$11,045
10	Medellín	Colombia	$50	3,686,000	$13,565

Dagiti nagibasaran

1. "South America" (http://www.britannica.com/EBchecked/topic/555844/South-America). *Encyclopædia Britannica*.
2. Cohen, Saul Bernard. 2003. "North and Middle America" (Ch. 5) (http://books.google.com/books?id=QkMD8HKRlgoC&pg=PA141). *Geopolitics of the World System*, ISBN 0847699072
3. "Americas" (http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#americas) *Standard Country and Area Codes Classifications (M49)*, United Nations Statistics Division
4. "North America" (http://web.archive.org/web/20080303233306/http://atlas.nrcan.gc.ca/site/english/maps/reference/international/north_america/referencemap_image_view). *Atlas of Canada*. 2003-11-14. Naala idi 2012-05-21.
5. North America Atlas (http://www.nationalgeographic.com/xpeditions/atlas/index.html?Parent=nameri&Rootmap=&Mode=d&SubMode=w) National Geographic
6. "Panama" (http://www.britannica.com/EBchecked/topic/440722/Panama). Britannica.com. 1999-12-31. Naala idi 2012-05-21.
7. "Panama" (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pm.html#Geo). *CIA – The World Factbook*. Cia.gov. Naala idi 2012-05-21.
8. "Parts of Chile's Atacama Desert haven't seen a drop of rain since recordkeeping began. Somehow, more than a million people squeeze life from this parched land" (http://ngm.nationalgeographic.com/ngm/0308/feature3/). *National Geographic Magazine*. Naala idi 2009-04-18.
9. "Driest Place | Driest Desert Atacama Desert" (http://web.archive.org/web/20070202153149/http://www.extremescience.com/DriestPlace.htm). Extremescience.com. 2007-01-25. Naala idi 2009-04-18.
10. McKay, C. P. (Hunio 2002). "Two dry for life: The Atacama Desert and Mars" (http://quest.nasa.gov/challenges/marsanalog/egypt/AtacamaAdAstra.pdf) (PDF). *Ad Astra*. **14** (3): 30.
11. South America Atlas (http://www.nationalgeographic.com/xpeditions/atlas/index.html?Parent=sameri&Rootmap=&Mode=d&SubMode=w) National Geographic
12. "United Nations Statistics Division- Standard Country and Area Codes Classifications (M49)" (http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#americas). Unstats.un.org. 2011-09-20. Naala idi 2012-05-21.

13. O'Brien, Patrick. (General Editor). Oxford Atlas of World History. New York: Oxford University Press, 2005. pp. 25
14. Dagiti karkulo ti kalawa ti daga ken populasion ket naala manipud iti*The 2008 World Factbook* nga agdama nga agus-usar ti datos ti Hulio 2007, malaksid no sabali ti naibaga.
15. Ti La Paz ket ti administratibo a kapitolio ti Bolivia;
16. Mairaman ti Isla ti Paskua ti Panangungar idiay Taaw Pasipiko, ti teritorioti Chile ket masansan a maikabkabil tidiay Oceania. Ti Santiago ket ti administratibo a kapitolio ti Chile; Ti Valparaíso ket ti lugar dagiti miting ti lehislatibo.
17. Tinunton babaen ti Arhentina.
18. "Falkland Islands: July 2008 population estimate" (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fk.html). Cia.gov. Naala idi 2012-05-21.
19. (Enero 2009) INSEE, Gobierno ti Pransia. "Population des régions au 1er janvier" (http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=99&ref_id=CMRSOS02137) (iti Pranses). Naala idi 2009-01-20.
20. Tinunton babaen ti Arhentina; the Abagatan a Georgia ken ti Is-isla ti Abagatan a Sandwich idiay Abagatan Taaw Atlantiko ket kadawyan a mainaig iti Antartika (gapu tikaasideg) ken awanan iti permanente a populasion, ken agsangsangaili laeng ti periodiko a grupo ti agarup a 100 nga agsuksukimat ken agbisbista.
21. http://country-facts.findthedata.org/q/240/2390/What-is-the-capital-city-of-South-Georgia-And-The-South-Sandwich-Islands-a-country-in-the-continent-of-Oceania
22. "Globalpolicy.org" (http://www.globalpolicy.org/nations/sovereign/integrate/2008/1029newcensus.htm). Globalpolicy.org. 2008-10-29. Naala idi 2010-10-24.
23. "Country Comparison:Exports" (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2078rank.html?). *The World Factbook*. CIA. 2011.
24. "Income share held by highest 10%" (http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.10TH.10). The World Bank. 2011.
25. "Income share held by lowest 20%" (http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.FRST.20/countries). The World Bank. 2011.
26. "World Economic Outlook Database" (http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/weorept.aspx?sy=2010&ey=2011&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=44&pr1.y=10&c=336%2C213%2C218%2C223%2C228%2C288%2C233%2C293%2C248%2C366%2C298%2C299&s=NGDPD%2CNGDPDPC%2CPPPGDP%2CPPPPC&grp=0&a=https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html). IMF. Abril 2012. Naala idi 2012-05-24.
27. "Human Development Report 2011. Human development indices. p.23" (http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Complete.pdf) (PDF). The United Nations. Naala idi 2011-05-24.
28. "Poverty headcount ratio at $2 a day (PPP) (% of population)" (http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.2DAY/countries). The World Bank. 2011.
29. "Falkland Islands" (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fk.html). *The World Factbook*. CIA. 2011.
30. "Guyane" (http://www.iedom.fr/IMG/pdf/ra2009_guyane-.pdf) (PDF). IEDOM. 2009.
31. "Global city GDP rankings 2008–2025" (https://www.ukmediacentre.pwc.com/imagelibrary/downloadMedia.ashx?MediaDetailsID=1562). Pricewaterhouse Coopers. Naala idi 31 Hulio 2010.
32. "Demographia World Urban Areas p.22" (http://www.demographia.com/db-worldua.pdf) (PDF). Demographia. Abril 2012.

Dagiti akinruar a silpo

Midia a mainaig iti Abagatan nga Amerika iti Wikimedia Commons